

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Underføgelſe

om

hvormeget Forældre eller de, ſom ſtaaer i Forældreſtes Sted, kunne med Henſyn til vore offentlige Skoler bidrage til deres Børns eller Myndlingers Vel, og lette Lærerne i deres Arbeide.

Et Indbydelfes-Skrift

til den offentlige Examen

i

Odenſe Cathedral-Skole,

den 16 October 1809.

af

Ludvig Heiberg,

Skolens Rector.

Odenſe 1809.

Trykt hos S. Hempel,

Eier af Fyens Stifts Adreſſecomtoir og Bogtrykkerie.

Corrumpi mores in scholis putant: nam et corrumpuntur interim: sed domi quoque. Adfunt multa eius rei exempla, tam læsæ hercle, quam conservatæ sanctissime utrobique opinionis.

Quinctilian.

Jeg har i et foregaaende Stykke ^{a)} ved en lignende Leilighed søgt at vise, at Legemsstraffe i vore offentlige lærde Skoler ikke nødvendig udfordres — som mange i det mindste forhen almindelig have troet — til en stræng Skole-Disciplin, og at de ere endog saa godt som aldeles unødvendige, naar enhver Lærer opfylder sine Pligter. Jeg erindrede da, at til disse maatte henføres Sædelighed og Velanstændighed i Lærernes hele Forhold, Retfærdighed og Humanitet i deres Omgang med Ungdommen, Duelighed, Flid, Nøiagtighed og tilbørlig Opmærksomhed i og ved deres Forretninger. Men Lærerne kunne være det, de bør være, og Arbeidet endda mislykkes; i dette Tilfælde hviler Skylden herfor i Almindelighed paa Forældrene, eller dem som staae de unge Mennesker i Forældres Sted. Dette er det jeg har forefat mig noget nøiere at vise i nærværende Stykke.

Det er ikke ualmindeligt, og — jeg tilstaaer — det er det letteste, at skyde Skylden for unge Menneskers mislykkede Dannelse over paa Læreanstalter og sammes Forefatte. Forældre ville som oftest deri søge en Undskyldning for deres egne efterladte Pligter. Men forrigtig at kunne dømmen om,

Hvorvidt Forældre paa deres Side have opfyldt de Pligter, som paaligge dem, maae man vide, *hvad have de virket til deres Børns hensigtsrette Dannelse, førend de betroede dem til offentlige Læreanstalter, og hvad virke de under Læretiden selv i Overeensstemmelse med Lærere og offentlige Indretninger?*

Vore offentlige lærde Skoler bestaae i disse Tider af unge Mennesker, hvis udvortes Kaar, og deraf følgende Opdragelse er meget forskjellig. Den akademiske Forordning af 22 Marts 1805, der ei allene har gjort Læregjenstandene i Skolerne flere, men fordrer ogsaa Prøverne aflagte med større Stræng-
hed, end forhen, og gjør Betingelserne til at opnaae den akademiske Borgerret lige for alle, synes at have sørt den Nødvendighed med sig, at endog mere formuende Folk, der tilforn holdt Hovmestere eller Huuslærere, maae nu benytte sig af de offentlige Skole-Indretninger til deres Børns akademiske Dannelse, da det vel vilde være sjældent at finde en enkelt Mand, til hvem de med Sikkerhed kunne betroe den hele Underviisning. Skoleungdommen altsaa, der forhen bestod for største Delen af den uformuende Borger-Klasfes Børn, er nu en Blanding af unge Mennesker, hvis første Opdragelse har været lige saa forskjellig, som deres Forældres udvortes Stand og Vilkaar ere det.

Endskjønt man meget sjelden træffer paa unge Mennesker, det være sig de Formuendes eller Fattiges Børn, som ere, naar de gaae ind i de offentlige Skoler, saaledes forberedede, at de strax kunne følge Underviisningen i den Klasse og paa det Sted, hvor de sættes, saa viser Erfarenhed dog, at dette ikke er af saa stor Betydning, naar de kun ikke mangle de uundværligste forberedende Kundskaber, naar de sættes der, hvor de nærmest høre hen, ikke ere for gamle efter den Plads, de have faaet, ikke fattes Hoved, og ere for Resten vant til Selv-

virk-

virksomhed. Har denne Virksomhedslyst da kun ikke i den første Alder faaet en alt for uheldig Retning, og lægger den huuslige Opdragelse fremdeles ingen Hindringer i Veien, saa pleier denne, at være et ret godt Forbud paa en tilkommende heldig Dannelse. Men heri ligger som oftest den første Feil i Opdragelsen.

Børn ere af Naturen selvvirksomme nok, naar Legems Svaghed kun ikke hindrer dem; dette lærer Erfarenhed. Dog maae man ikke ansee enhver Efterlignelse af andres Handlinger som et Tegn paa Selvvirksomhed. Kun hvor Tilbøjeligheden viser sig uden egentlig Anviisning og Opmuntring, vedholdende og kjæmpende mod Hindringer, der kan man ikke længere tvivle paa Anlæg og Drift; disse maae i Opdragelsen styres og ledes. Da det ikke er min Hensigt her at udbrede mig over Opdragelsen, uden for saavidt den har Indflydelse paa den offentlige Underviisning, saa indskrænker jeg mig til blot at nævne som Midler til at opnaae denne Hensigt: at Børn tidlig vænnes til Nøiagtighed og Orden i deres Forretninger, til en efter Alderen passende Selvanstrængelse, til mere at tale, end at snakke. Hvad Barnet i en modnere Alder nødvendig maae iagttage bør det være vant til, det vil da falde ham let og han vil ikke føle nogen Ubehagelighed ved det, der ofte falder tungt for andre. At staae op eller gaae i Seng snart tidlig, snart sildig, at gaae omkring hele Timer uden bestemt Hensigt og Forretning, at hindres ved huuslige Sysler fra Underviisning i de dertil bestemte Timer, kort, selv at give Anledning til, at Nøiagtighed og Orden hvert Øieblik overtrædes, kan umulig have anden Følge, end at Barnet ogsaa bliver ligegyldigt for Nøiagtighed og Orden. Ved al Underviisning maae et Barn tydelig underrettes om det, som det ei veed eller kan vide, men man maae tillige sørge for ved de Midler, som

en rigtig Opdragelses Theorie lærer, at vædligeholde, saavidt muligt, Opmærksomheden. Barnet maae fra Underviisningen Begyndelse af lære at være Herre over sine Tanker, dette vil det blive, naar man vogter sig for at gjøre Underviisningen kjedfommelig, ikke bruger den som et Skrækkemiddel til Straff eller Pløge, gjør den saa sandfelig og afvexlende, som skee kan ikke undertrykker Barnets Videlyst ved urigtige og uhdførlige eller bebreidende Svar, ikke lader det bruge Ord, hvis Mening det ei forstaaer; det vil da af de indsamlede Begreber ved passende Spørgsmaale og Veiledning kunne udlede nye som staae i umiddelbar Forbindelse med de forrige. Herved gives Opdrageren den beste Leilighed til at vænne Barnet til ikke at sige andet, end hvad det kan forbinde et rimelig Begreb med. Det vilde være en ubillig Fordring, at et Barn altid skulde svare bestemt rigtig. Mangel paa Fatteevne, Combinationsgave, Hukommelse med mere lægge flere eller færre Hindringer i Veien, som ikke med eet bortryddes, men, naar det svarer, maa Svaret dog altid indeholde et Begreb, som under en Betingelse, der maaskee vel ikke her finder Sted men dog kan tænkes, er rigtig. I andet Fald løber Munden forud for Tankerne, en Vane, som er meget almindelig, og som jo ældre Barnet er, desto vanskeligere lader sig rette.

Men hvad man fremfor alt maae ønske ufordærvet af den huuslige Opdragelse, naar det unge Menneske betroes til offentlige Underviisnings-Anstalter, er den sædelige Karakter. Til de moralske Dyder, som Barnet tidlig maae kjende og øve regner jeg især *Lydlighed, Sandhed og Selvfornøgtelse*; hvor nogen af disse mangler, har Opdragelsen ikke virket, hvad den kunde, burde og skulde.

Lær Børn tidlig hvad de som Mænd skulde øve — sagde een af Oldtidens Vise — og dette gjelder, som i mange flere Tilfælde, saa og i Henseende til den Pligt at vise *Lydighed*. I en modnere Alder skyldes vi retfærdige Love og Øvrighedens Befalinger, som grunde sig paa disse, *Lydighed*, og herfra kan ingen god Borger unddrage sig. Uden denne Dyd tabe Lovene deres Kraft, Øvrigheden sin Myndighed, Samdrægtighed, selskabelig Orden og alt forstyrres. Endog med Hensyn hertil er det nødvendigt, at Barnet anføres til *Lydighed*; men fornuftig maa denne Fordring være; *Lydighed* maae hos Barnet grunde sig paa Tillid og Overbeviisning om Velvillie og rigtigere Kundskaber hos dem, som det skal lyde, i andet Fald frembringes en Maskine, der kan lættes i Gang efter alle Directioner. Det er disse ufornuftige Fordringer i Opdragelsen, der danne Mænd ofte med den beste Villie, men som, naar Hindringer møde, vise sig svage, uden Fasthed, uden Karakter. Barnet maae og have en Villie, kun at man agter paa, at den ei misbruges, det maae anføres til selv at virke, selv at handle, men det skal ledes, og dog maae Virkningen synes at være frembragt ved dets egen Kraft. Har Barnet Mistroe til den Befaleudes enten Kundskaber eller Sindelag, hvorledes kan jeg da vente det frivillig skulde lyde? Men en slavisk *Lydighed*, som frembringes ved Trudsel og Tvang, er altid Beviis paa en slet Opdragelse; den kan blive nødvendig, men aldrig uden der, hvor Opdragelsen allerede har fordærvet Karakteren, eller og Fordringen er ufornuftig og altsaa Tvangen saa meget mere urimelig. Imidlertid hvor Nødvendigheden fordrer, at Barnet skal lyde, der maae Fordringen være uestergivelig, Dette har heller ikke stor Vanskelighed, naar kun især Mødre, og det sædvanlig de ømmeste og beste iblandt dem, ville vogte dem for den Feil at snakke for meget for Børnene om det, de skulde gjøre som Pligt. Men sædvanlig snakker man for dem,

før-

førend de skulle handle, under Handlingen og efter Handlingen. I de to første Tilfælde skrækker man ofte Børn ved utidige Raifonnements, der ikke passe for den Alder, vel endog indbilder dem noget, som gjør, at de en anden Gang ere uvilige til at troe os, og overalt giver deres Handling en Vigtighed, som den ikke fortjener; ved det sidste fordærver man ofte alt det Gode, som kunde være udrettet, naar man gjør en Fortjeneste af det, der kun var Pligt. Og kommer nu hertil Løfter og Gaver, fordi Barnet opfyldte, hvad det burde, saa skulde det være besynderligt, om det ikke maatte troe sig berettiget til en anden Gang at unddrage sig fra den Lydighed, man fordrer af det. Barnet skal i dette Tilfælde ikke kjende anden Belønning, end Opdragerens Bifald ved Opfyldelsen af denne, som af enhver anden Pligt. Vil man gjøre Anvendelse af hvad her er anført, saa, tænke man sig den ikke ualmindelige Omgangsmåde med et Barn paa 7 til 8 Aar, som skal tage Medikamenter ind; hvor megen Umage gjør man sig ikke, ofte af lutter Ømhed og Kjerlighed, for at gjøre Medicamentet isørveien ret modbydeligt for Barnet, eller for at gjøre en Dyd af en Pligt, naar det tager det ind? man bruger mange Ord og Løfter, man ødsler med Roes baade først og sidst, og Barnet, der er vant til at bede om det, som det ei har Ret til at fordrer; maae nødvendig have en utydelig Anseelse om, at det samme er Tilfældet her, og altsaa troe sig berettiget til at modsætte sig Opfyldelsen af vor Fordring, det er da Tvangen mod Barnet, der tilsidst skal rette vore egne Uforsigtigheder og Daarligheder. Utallige ere vist nok Exemplerne paa slike Misgreb i Opdragelsen, og de ere saa meget vanskeligere at udrydde, som man ei kan nægte, at Feilene selv i Almindelighed have deres Udspring fra Kjerlighed og Ømhed, naar en modsat Fremgangsmaade derimod let kan faae Anseelse og Navn af Ligegyldighed og Haardhed.

Ikke mindre vigtigt er det i Opdragelsen tidlig at holde Børn til Sandhed. Det stærkeste Middel til at befordre denne Dyd er Forældrenes eget Exempel. Unægtelig er intet virkformere til at fremme moralske Dyder hos Børn, end naar de mærke, at de, som have Ret til at forordre Pligter opfyldte, selv under samme Omstændigheder strængt iagttage deres egne. Barnet lærer tidlig at sammenligne, og hvad Under da, om det troer: hvad jeg seer mine Forældre gjøre, har jeg ogsaa Lov til? Let er det at gjøre Barnet begribeligt, at denne Slutning er urigtig i mange vilkaarlige og conventionelle Handlinger, men i Udøvelsen af moralske Dyder lader det sig ikke gjøre. Agtelse bør derfor Forældre selv bære for Sandheden og aldrig i Børns Nærværelse, i Onngang med dem eller andre tillade sig at afvige deraf, meget mindre at spotte dem, der i Ord og Gaae ere sanddrue og oprigtige, og allermindst — som nogle have for Skik — lade Børn fremsføre Forældrenes Usandheder for andre. Lyft til at udfritte Børn, Nysgjerrighed og vel endog den Feil at udfpionere andres Handlinger, er alt sammen noget, der forleder dem til Usandhed; mærke disse først, at de kunne fornøje Opdragerne ved at fortælle meget, eller ved at angive andres Feil og Uordener, som de ikke engang altid ere istand til med Sikkerhed at bedømme, saa bringes de derved let paa Veien til at blande Usandhed med Sandhed, og misbruge en flet anbragt Fortrolighed. Opdragerne maae dernæst sætte Troe til Børns Ord der, hvor de ere istand til at kunne sige Sandhed, og saalænge de ikke ved foregaaende ond Vane have gjort sig fortjente til at tabe denne Tillid. Følgerne af det Modsatte ere igjen paa Barnets Side, Mistroe, Forstillelse og Benægtelse af Sandheden til egen Fordeel; de gjøre det uden Betænkning, da Erfarenhed har lært dem, at de tilforn ikke ere blævne

troede, nægtet de sagde Sandheden. Uopfordret Angivelse af egne Feil, forudsat, at Barnet selv kjender dem som Feil, og at det ikke er blot Uagtsomhed eller Uforsigtighed, som var Aarsag til disse, har jeg i Almindelighed anseet for meget tvetydig — nægtet jeg vel verd, det at mange fornuftige Opdragere ansees for en Fortjeneste, og jeg nægter aldeles ikke, at der jo kan findes Exempler paa saadan en uforstilt Oprigtighed — men oftere ligger nok Hyklari eller Fordeel ved at kunne med Sikkerhed begaae noget, som ei er Ret, til Grund for saadan Selvbekjendelse. Jeg vovede ei — i det mindste ikke uden den nøieste individuelle Kundskab til Barnet — at opfordre hertil. Derimod bør man, hvor Feil opdages og Undersøgelse anstilles, altid vente hos ufordærvede Børn en sandfærdig og oprigtig Tilstaaelse. At Barnet efter saadan Tilstaaelse med Sagtmodighed og Kjærlighed bør vises til rette følger af sig selv. Forsee Opdragere sig imod disse Betingelser, da maae de tilregne dem selv, om de ved et uforsigtigt Forhold lægge Grund til Fornægtelse, Løgn og Hyklarie hos de Unge.

Endelig er *Selvfornegtelse* en Dyd, hvori Børn tidlig bør øves. Det Menneske, der ikke veed at tæmme sine Begjærigheder og at være Herre over sine Lyster, bliver ulykkeligt, og den som ikke er istand til at opofre Fornøielsen for Pligten, bliver en slet Borger og uduelig Embedsmand. Ogsaa her er Opdragerens Exempel vigtigt. Kunne Forældre selv ikke undvære noget, der tilfredsstiller deres Begjærighed, jage de selv efter Forlystelser med Opofrelsen af vigtigere Pligter, saa maae de ikke vente, at deres Børn skulle med god Villie handte lige tvert imod det Exempel, de give dem. Fornægtelse, Opofrelse — i hvor vigtige de end ere — medføre sandfælig Ubehagelighed, og denne bør

bør de Ældre først kunne overvinde; førend de tænke paa at anprise Nødvendigheden af dens Overvindelse for den Yngre. Men Barnet maa tillige føle, at det ikke er af Grillen og efter Lune man fordrer denne Selvfornægtelse; det maae være i bestemt Henſigt, fordi Sundhed, Orden og Pligt kræve Oposrelsen. Naturens Nødvendigheder bør man ikke ville, i det mindste ikke uden Omſtændighederne fordrer det, at Børn ſkulle opofre; de maae have Lov til at ſpiſe, naar de ere ſultne, at drikke, naar de ere tørſtige, at ſove, naar de ere ſøvneige, ſaaſvemt ellers Sted og Omſtændigheder ikke heri gjøre nogen Hindring. Men de maae kunne ſidde ved et velanretted Bord, om man endelig vil, at de, tvertimod forrige Tidens Skik, ofte endog med Forlømmelſe af deres Forretninger og Pligter, ſkulle være tilſtede, uden at nyde af alt; hvad Tidernes Overdaadighed eller Lækkerhed veed at frembringe, fordi det ſkader deres Helbred. De maae kunne gaae endog paa egen Haand i en Have, uden at røre Frugterne, fordi de tilhøre ikke dem, og fordi de ere gjorte opmærksomme paa, at det er ſtridende imod ſelkabelig Orden at forſtyrre Eiendoms-Retten; men man maae da og ſagttagttage det ſamme imod dem; eie de for Exempel ſelv et Stykke i Haven, maae dem tillaaes ſamme Ret, og af andre fordres ſamme Forpligtelſe. De maae kunne forlade en Leeg eller opofre en Fornøielſe, fordi deres Pligter og beſtemte Forretninger byde dem at være andenſteds; og alt dette maae kunne gjøres uden Ophævelſe, uden at man taler vidtløftig derom, eller ophøjer det ſom en særdeles Fortjenelſte; i andet Fald vil man fordærve det Gode, og Roelen for det, Barnet gjør, bliver dets eneste Bevæggrund til den frivillige Oposrelſe; ſaaſnart altſaa hiin udebliver, vil denne ikke længere finde Sted. Barnet maae i det Bifald, Opdrageren tildeler det for

enhver opfyldt Pligt og i den Overbeviisning, at alt, hvad der fordres af det, er til dets eget Vel, finde sin eneste, eller dog kjæreste, Belønning.

I Opdragelsen — saaledes som den almindelig er — findes adskillige Feil, som den høiere og ringere Stand have tilfælles, men nogle, som ere færdeles for enhver især. Det er ikke sædvanligt, at de Riges og den høiere Stands Sønner hæve sig i videnskabelig Kultur over det Almindelige. En vigtig Aarsag hertil maae vist nok søges i deres Opdragelses Mangler; de fordærves ved Blødhed, fatte Afky for al Sjælsantiræugelig, og søge hellt Gjenveie, hvorpaa de med faa liden Umage, som muligt, kunne opnaae en behagelig Stilling. Men at jeg ei skal mistænkes for at have havt noget individuelt Hentyt ved Forestillingen af Opdragelses-Manglerne, som findes i den høiere Stand, faa vil jeg lade en af vor Tids Pædagoger udkaaste Maleriet, og selv alle- neste anmærke, at Menneskenes Feil og Daarligheder ere hinanden temmelig lige i alle Lande, og over den hele saakaldte cultivateerte Verden. Det findes i Guts Muths pädagogische Bibliothek for Marts 1809. S. 193 og følgende. »Verden — siger Forfatteren — er nu eengang, trods alle vore Philosophers og Sophisters Planer, ufuldkommen, og vil ventelig fremdeles blive det, faa at vi maae lade os nøie med, faa godt som skee kan, at rette Feilene. Hvor mange Forældre gives der, som vide, hvad Opdragelse er, og hvor faa, som vide det, have Tid og Talent til disse Forretninger? Jeg kjender Opdragelsen i mange fornemme Huse, men jeg vilde ikke anbefale den til Efterlignelse. I Almindelighed bliver Børnenes Opdragelse overdraget en Huuslærer, der gjør sine første Experimenter. Man spørger ikke om han har pädagogiske Kundskaber og Erfaringer, men om han

er en Mand af Levemaade og besidder galante Videnskaber. Hvor mange Feil ere her endog med den beste Villie og den omhyggeligste Forberedelse uundgaaelige! I Opdragelsen tage Forældrene ingen anden Deel, end at de laste hos Børnene Feil imod den saa kaldte fine Tone; fordi Læreren selv ikke er indviet i denne Videnskab; og ofte bliver i Huse, hvor man endnu vil vise nogen Skaansel, meget af dette Slags lastet hos Børnene, som egentlig skal træffe Hovmesteren. Har Hovmesteren virkelig god Villie, hvilke Hindringer lægges ham da ikke i Veien af Forældre, Tjenere, Kammerjomfruer, Gouvernanter o, s. v. Man betragte Husets Glands, den Ærbødighed, som vises Børnene imod Fortjeneste, den fremmede Hjælp, som forhindrer Bruugen af egne Kræfter, de mange kostlede Nødvendigheder Adspredelserne i og uden for Huset, og man maae prise Børnene lykkelige, naar Forældrene snart lade dem komme bort fra sig og betroe dem til en fornuftig Pleiefaders Omhu. Har Huset ingen Hovmester, eller er det i Middelstanden, hvor Huusligheds Dyd endnu findes, og hvor Sands for Familie Lykke hersker, saa ere Feilene i Opdragelsen dog derfor ikke færre. Hvor mange Forældre glemme ikke, over den Higen efter at befordre deres Børns borgerlige Velfærd, at danne dem til ædle, retskafne Mennesker! Hvor megen Udyd oversees ikke ofte godmodig, fordi man haaber den unge Mand skal vel engang ved List kunne snoe sig igjennem Verden og gjøre sin Lykke! Hvor ofte bliver al Spire til Mod ved en overdreven Æmhed undertrykt, saa at Børn lære ikke usorfærdet at see Farer komme dem imøde! Hvor ofte fatte unge Mennesker ved Domme, som de i Familiecirkler høre aflagte over andre, ufordeelagtige Meininger om Mennesker i Almindelighed, hvilke indgive dem for deres hele Levetid Mistillid! hvor ofte mærke de

Mod-

Modfigelser i dsres Forældres Lærdomme og Handlinger, hvorved den rene Agtelse tabes, uden hvilken ingen sand Kjærlighed kan bestaae og ingen god Lærdom finde Indgang! hvor tidlig maae de ikke gjøre Bekjendtskab med Convention og den selskabelige Tone, disse Fjender af al Kraft og Selvfændighed! hvor ofte ere ikke Forældre saaauforsigtige i deres Børns Nærværelse at tale ufordeelig om deres Lærere, og derved forhindre den fulde Nytte og Virkning af deres Underviisning! Men ere Feilene i Opdragelsen saaa almindelige, saaa aabenbare, kunne vi da undre os over, om Følgerne ikke svare til vore Øusker? Fordærve vi selv det unge Træ, hvad Frugt kunne vi da vente af det?

Opdragelsens Mangler i de lavere Stænder ere mere negative end positive. Man forsømmer her mere alt hvad der hører til sædelig og borgerlig Dannelse end just bibringer noget Skadeligt, de almindeligste Begreber om Ting, som forekomme i det daglige Liv, ere Ungdommen fremmede, og om den end har en utydelig Kundskab herom fattes den dog passende Ord til dermed at udtrykke sine dunkle Begreber. Man lader Forstanden forblive i sin Raahed, og gjøre end enkelte Almueskoler heri en Undtagelse, saa ere disse Exempler dog endnu ikke saaa almindelige, at de paa nærværende Sted kunne komme i Betragtning, især naar Spørgsmaalet tillige er, hvorvidt de ere istand til passende og hensigtsrigtig at kunne forberede Ungdommen til vore offentlige og lærde Skoler. Forældres og Læreres Exempler er det, som i disse Stænder næsten ene kunne virke paa Tænkemaaden og de ere som i alle Stænder en Blanding af Fuldkommenheder og Ufuldkommenheder, hvor snart disse, snart hine have Overvægten. Selv

Almu-

Almuens Fordomme, der følge Barnet fra Svøbet af, vidne om de negative Mængler. Men jo færre Fordomme Menneskene have, jo større er Oplysningen, man finder hos dem, jo flere ere de selskabelige Dyder, som de besidde, og jo mere oplyste, overbærende, milde og omgængelige de ere, desto lykkeligere ere de for dem selv, og desto behageligere for andre, hvad for en Stand de saa end ere fatte i her i Verden.

Have nu Forældre enten af Uvidenhed, eller — hvad der er værre — af Ligegyldighed begaaet Feil i deres Børns første Dannelselse og Opdragelse, saa maatte man dog ønske at de, i det de betroe dem til en offentlig Skole, vilde, saavidt det stod til dem, bidrage med Lærerne til at rette disse Feil og Mængler, da de vel maae vide; at det unge Menneske, hvits Opdragelse fordærvedes eller forførmtes hjemme, faaer den tjelden eller aldrig i en Lærestalt allene, om endog Lærerne ere Mænd, der for deres Duelighed og Retskaffenhed fortjene almindelig Agtelse. At mange Forældre i denne Henseende føle hvad de skylde deres Børn og handle fornuftig; bør altid tilstaaes. men det var at fornærme Sandheden, dersom man sagde det om alle.

Offentlige Indretninger maae bestyres efter offentlige Love og det staaer lige saa lidet i Bestyrernes Magt at forandre disse efter enhver enkelts Ønske og Villie, som det kan tillades dem, der betjene sig af Indretningerne efter eget Godtbefindende at afvige fra samme. Misbrug herimod lede saa let fra Bestyrernes Side til Partiskhed, den fordærveligste Pest for enhver Indretning i Almindelighed, og i Opdragelsen eller ved Underviisnings Indretninger i Særdeleshed, og fra deres Side, der bruge Indretningerne
til

til Ligegyldighed, Uvillie, Uvenskab og saadant meere, som skader i større eller mindre Grad efter det Forhold, hvori disse Personer staae til hverandre. Nøiagtighed i Opfyldelsen af alle de Love, der forbinde Ungdommen ved den offentlige Indretning, er det som udmærker den upaaklagelige og daddelfri Discipel. Offentlig bekjendtgjorte Skolelove ere at ansee som det første Forbindelses Led imellem de unge Mennesker og deres Lærere, saavelsom imellem disse og Forældrene. Et ungt Menneske kan strengt iagttage disse Love, og endda være udueligt, ia vel endog — skjønt Tilfældet er sjeldent — umoralsk; men han kan ikke jævnlig overtræde dem, uden at Følgerne deraf sandsynligviis maae blive enten Uduelighed eller Immoralitet eller begge Dele tillige; thi Ligegyldighed mod udvortes Orden er en Feil, hvortil Grunden ligesaavel kan findes i Villien som i Forstanden.

ForfaavidtSkolelovenesFordringer ikkeindskrænkes tilLæretimerne, beroer det for en stor Deel paa Forældrene, om de nøiagtig efterkommes. Ere de ikke ligegyldige ved deres Børns Forhold i denne Henseende, da kunne de paasee meget, sørge for meget, som Nøiagtighed og udvortes Orden kræve. Men bekymre de dem ikke selv herom, hindre de vel endog deres Børn fra streng Iagttagelse af de udvortes Pligter, hvorledes vil man da vente, at de unge Mennesker skulle være nøieregnende? Og vist nok viser Erfarenhed, at mange Forældre staae i den urigtige Mening, at naar de betale for deres Børn, saa have de Ret til at disponere over deres Skoletid, og at bestemme, naar og hvorvidt de uden Tilladelse ville unddrage deres Børn fra de offentlige Underviisningstimer, og i det høieste allene anmeldte deres Udeblivelse. Egentlig talet burde Forældre, naar de ei tillige ere deres Børns Lærere, aldrig have den-

denne Ret, eller, om man vil, aldrig benytte sig af den der, hvor den ei kan betages dem; thi Huuslærere kunne ei forbyde dem det, og private Underviisnings-Anstalter, der vel undertiden frygte for at tabe en Fordeel, som de ikke ville eller kunne undvære, nødes maaskee til at taale slige Uordener; men i vore offentlige Underviisnings-Anstalter, hvor Lærernes Indkomster og Fordele ere uafhængige af Forældrenes Godhed, bør saadant ingenlunde tillades, eller om Misbrug har indfneget sig, denne itide rettes, om det endog maatte skee med Forældrenes Uvillie. Unge Mennesker, som betjene sig af samme Underviisnings-Anstalter, ere og bør være alle lige i Pligter og Rettigheder, den ene maa ei tillades eller eftergives noget, som ei under samme Omstændigheder vilde blive en anden tilladt eller eftergivet. Stand og Vilkaar kunne ikke fritage nogen for at efterkomme sine Pligter, og disse kjendes af Lovene for Indretningen.

Men Forældre bør ei allene ikke unddrage deres Børn fra Underviisningstimerne, de bør og agte nøie paa, at de blive vant til en *bestemt Nøiagtighed* i Henseende til Tid og Arbeide. Bestemthed i Forretninger er affaa umiskjendelig Nyttø for enhver Embedsmand, saa at man handler ilde, naar man i Opdragelsen ikke agter herpaa. At være til bestemt Klokkeflet paa det Sted, man skal være, at have sit Arbeide færdigt til foresat Tid, at være beredt paa de Hjælpemidler, som man veed, at man til bestemt Tid skal bruge, er noget, der anbefaler den Yngre som Ældre, fordi det røber Estertanke og Orden. Den militaire Embedsmand er forbunden til at iagttage saadan stræng Nøiagtighed, og det var at ønske, at i det mindste saa meget af den militaire Aand maatte udbrede sig til alle dem, der have med offentlige Forretninger at gjøre. Og saa ved bestemt Orden kan et Arbeide fremmes, ligesom det Modfatte sædvanlig bringer et Vilderede ind i Forretningerne i det de

opdynges. Enhver, i hvilken Stilling han end er eller kommer, vil sikkert finde sig vel tjent med at være vant til bestemt Nøiagtighed. Det kan vel synes som denne Punktlighed i enkelte Tilfælde er Pedanteri, men om man end vil tilstaae, at den der fordrer samme altid og allevegne iagttaget i ethvert privat og huusligt Forhold, gaaer forvidt, saa er dette dog ikke Tilfældet i de offentlige. Det unge Menneske, her tales om, har intet andet offentligt Forhold, end det, hvori han staaer til sine Lærere og Læreanstalterne; her bør han vænnes til det, han siden skal blive, og i ethvert offentligt Forhold kan den strængeste Nøiagtighed ikke let overdrives. Forældrene kunne i Udøvelsen af denne deres Børns Pligt meget understøtte Lærere, naar de — jeg vil ikke sige, selv ingen Hindringer legge i Veien for dem, men — paasee hjemme, saavidt det er dem muligt, at alt efterkommes med Bestemthed og Nøiagtighed. Hvor Karakter-Lister over deres Børns Flid, Fremgang og Sædelighed til bestemte Tider meddeles dem, kunne de ei være uvidende om Manglerne, og naar de underrettes herom, ville de vel, hvis det er dem magtpaaliggende, finde Midler til at afhjælpe dem; kunne de ikke dette, da raadføre de sig med Lærerne, og maanedlige eller ngentlige Karakterer tilbyde saaledes et nyt Foreningsmiddel mellem Forældre og Lærere.

Meget gavnligt i enhver Henseende vilde det vist nok være, om Forældre oftere, end sædvanlig skeer, ville raadføre sig med Lærere om deres Børn; de ville da i Almindelighed faae sikkrere Underretning om deres Aulæg, Evner, Flid og Duelighed, om deres Feil, sædelige og videnskabelige Mangler, om Maaden hvorpaa disse best kunne rettes og andet mere, end den, de ved egen Erfarenhed kan forskaffe dem. Intet skulde man troe kunde være Forældre vigtigere, end rigtig

Kund-

Kundskab om deres Børns Underviisning og Dannelse, men og lærer Erfarenhed, at mange ere i denne Henseende aldeles ubekymrede. Naar de have anbragt dem i en Skole, anse de alt andet Tilsyn med deres Dannelse og uden for Leems Pleien som overflødig, de troe at Lærerne allene skulle kunne udrette alt, de vogte sig for at spørge om deres Børns Fremgang for at de ei skulle blive underrettede om det, de ikke ønske at høre, de skjøtte ei om at vide Manglerne, og hvorledes disse ved huusligt Opsyn efter fælles Overlæg paa den beste Maade kunne afhjælpes. De ville ofte hellere lade dem spille Tid og Aar paa en Bane, hvortil de ere uoplagte, end tage dem bort og sætte dem i en anden Vei, hvor de med Tiden kunne blive duelige til Gavn for dem selv og andre. Mere end eengang har jeg i forrige Tider faaet det Svar af Førældre, som jeg raadede til at sætte deres Børn i en anden Vei, fordi de ei vare oplagte til Studeringer: »vi kunne ikke anbringe Drengen andensteds, han duer ikke til noget andet, kan han kun blive Student, saa kunne vi maafke dog ved den eller den Herre skaffe ham et Præstekald, og vil det ikke lykkes, saa kunde han endda blive Degn, denne Lykke var let dog Synd at berøve ham.« Vel raisonnerer man noget underledes nu, men det er kun Navnet, og ingenlunde Ting, der er forandret. Tiden og Omstændigheder synes at være Aarsag til, at den Lykke, man forhen spaaede den til Videnskaber uoplagte Søn af den sorte Kjole, iover man sig nu at den røde. Dog er det ikke dette forandrede Valg, der og for sig selv fortjener at dadles, men fordi man derved Almindelighed søger at unddrage det unge Menneske fra at være noget, og troer, at man i en eller anden Stand kan uden Kundskaber tilsnige sig Ære og Levebrød, isteden for at man burde holde fast ved den Tanke og indprænte sine Børn den som en fast og urokkelig Grundlætuing, at ethvert Menneske

bør lære for at blive dueligt til den Post, hvorpaa han sættes, at ingen sand Ære og Agtelse kan vindes, uden rigtige og tilstrækkelige Kundskaber i det Fag, hvortil man opofrer sig, forenede med gavnlig Virksomhed i sine Forretninger og en ædel Tænkemaade. Ville Forældre altsaa gjøre et nyt Valg i Henseende til deres Børns Bestemmelse, da bør de, førend Valget gjøres, nøie kjende deres Anlæg og Evner, men herom kan ingen have tilstrækkeligere Kundskab end Børnenes Lærere.

Det er vel saa, at Lærere have Magt til at bortvise fra Skolerne dem, som findes uoplagte til Studeringer, og at de saaledes kunne gjøre det til en Nødvendighed for Forældre itide at anbringe deres Børn andensteds: men man maae agte, at videnskabelig Uduelighed er ingen Last, naar altsaa den moralske Karakter er i det mindste upaaklagelig, naar saadanne unge Mennesker ikke fritages for de almindelige Paalæg, eller tilstaacs Rettigheder, hvorved andre fornærmes, saa bør man, især saa længe de endnu ere i de underste Klasser, være varfom med at bortvise af Skolen, da Erfarenhed lærer, deels at Sjele-Evnerne til en Tid kunne slumre, men vaagne endelig, og udvikle sig nu med fordoblet Kraft og Hurtighed, deels at overordentlig Flid og Anstrængelse i den modnere Alder kan overvinde Naturens Hindringer.

Hvorvidt Forældre kunne umiddelbar bidrage til deres Børns videnskabelige Flid og Fremgang beroer mere eller mindre paa Forældrenes egen borgerlige Stilling, Opdragelse og videnskabelige Dannelse. Men saa meget er altid vist, at de kunne bortrydde mange Hindringer, vogte for Tidspilde og sørge for Stilhed, Rolighed og huuslig Orden, derved gjøre de det muligt for deres Børn at opfylde Læ-

ernes billige Fordringer, befordre deres Arbeide Lyft og medvirke til deres videnskabelige Dannelse.

At det er især Forældre, der skulle virke paa deres Børns fædelige Forhold og Tænkemaade, derom er talet i det Foregaaende. Grundfætninger, Lærdomme, Formaninger, Raad og Advarsler er det Lærernes Pligt at anbringe, hvor Anledning, Tid og Omstændigheder fordre det, ligesom og ved eget Exempel at gjøre dem Opfyldelsen af deres Pligter som Mennesker og tilkommende Borgere vigtig, Dyd og Retskaffenhed elskværdig. Men sikkrest kunne Forældre og Opdragere dømmе om de Unges Moralitet af deres daglige Handlinger, som de see nær ved og tydelig; for Lærere derimod blive de fleste af disse skjulte, mange vides dem ofte i et urigtigt Lys. Og hvo skulde endelig kunne virke stærkere og heldigere paa den Unges Hjerte, end de, som Naturens skjønneste Baand forenede til gjensidig Kjærlighed, Tillid og Fortrølighed? Hvem skulde det være vigtigere, hvem mere magtpaaliggende at see Dyd og Sædelighed forenet med Virksomhed og Duelighed, at Kundskaber og Indsigter maatte samles med et ædelt og godt Hjerte, end Forældre, der have den naturligste, den nærmeste Anledning til at befordre deres Børns sande Vel?

Er der saaledes Overeenstemmelse i Forældres, Opdrageres og Læreres Fremgangsmaade, række de hverandre Samfunds Hænd og arbeide til eet Maal, da er Henfigten opnaaet. Forældres Omforg og Læreres Flid vil lønnes med Ungdommens hensigtsrette Aands og Hjertes Dannelse.

Den aarlige offentlige Examen i Odense Cathedral Skole begynder Mandagen den 16 October og fortsættes følgende Dage; hvad Sprog eller Videnskaber, der igiennem alle Klasfer examineres hver Dag, vil sees af følgende Examens Tabel:

<i>Dagene</i>	<i>Sprog eller Videnskaber</i>	<i>Examinatover</i>
Den 16 October	Latin igjennem alle Klasfer	Rector, Adjuncterne Bergenhammer og Viberg.
— 17 — —	Græsk — — —	Overlærer Dr. Rohde.
— 18 — —	Dansk — — —	Rector og Adjunct Brohm.
— 19 — —	Fransk — — —	Sproglærer Lubin og Adjunct Viberg.
— 20 — —	Tydsk, Hebraisk, Philos. Hist. og Rel.	Adjunct Viberg, Overl. Rohde og Adjunct Brohm.
— 21 — —	Religion i 1ste Klasse og Anthropolog.	Adjunct Brohm.
— 23 — —	Historie og Geographi i 3 og 2 Klasse	Overlærer Trojel.
— 24 — —	Historie og Geographie i 1 Klasse, Arithmetik i 3 Klasse	Overlærerne Trojel og Bjørn.
— 25 — —	Arithmetik i 2 og 1 Klasse	Overlærer Bjørn.
— 26 — —	Geometri igjennem alle Klasfer	Overlærer Bjørn.
— 27 — —	Formid. Naturhistorie — — —	Overlærer Bjørn.
— 28 — —	Formid. Physik — — —	Overlærer Bjørn.

Ungdommens Fædre, Videnskabernes og Lærernes Velyndere, og Venner indbydes herved til at overvære Prøverne, og hædre vor fælles Flid med deres Nærværelse.